

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. д-р Панайот Панайотов

бивш преподавател по методика, камерна музика, класическа и поп/ рок китара
в НБУ и СУ „Св. Климент Охридски“

**за докторска дисертация на КОХАР АНДОНЯН - КРАДЖЯН
на тема: „АРФОВИ ШКОЛИ, СЪПЪТСТВАЩИ ЕВОЛЮЦИЯТА НА
ИНСТРУМЕНТА. ОБЩА НАСОКА ПРИ СЪВРЕМЕННОТО
ИЗПЪЛНИТЕЛСКО МАЙСТОРСТВО“**

I. Лични данни

Кохар Андонян е родена на 29.05... в София. Учи в СМУ „Любомир Пипков“ (1979 – 1984), София, а през 1992 г. завършва НМА „П. Владигеров“, със специалност арфа. Има активна концертна дейност в страната и чужбина (Италия, Германия, Норвегия, Франция, Швейцария, Испания, Португалия, Гърция, Македония, Сърбия, Дубай) като солист и оркестрант в съставите на Националната опера, Оперетата, камерни формации и други сборни състави. В същото време тя е и изявен педагог по камерна музика в НУМТИ „Добрин Петков“, Пловдив (1991 – 1992), а от 1993 г. до сега е учител по арфа и камерна музика в НМУ „Любомир Пипков“, София. Получила е много дипломи за високи педагогически постижения от наши и международни конкурси и фестивали.

II. Актуалност на темата

Дисертационният труд има научна и практическа стойност, ясно поставена цел на изследването, точно формулирани научни задачи и хипотеза. Актуалността на темата трябва да се търси най-вече в систематизиране, класифициране и терминологично прецизиране на музикалните явления, както и актуализация на средствата и процесите, методиките, подходите и т.н., чрез които се постигат определени научно-образователни цели. В този смисъл тази дисертация, погледната като теоретично изследване, може да бъде отправна точка и за други подобни бъдещи изследвания.

III. Научна и практическа стойност на дисертационният труд

Изборът на темата е обоснован от обществен, научнотеоретен и практичен аспект. Авторката ясно изтъква значението на изследвания проблем за решаване на пълноценен обучителен процес изтъквайки, че водещ е личностно-действиеният подход. Така, вниквайки в актуалността на проблемите дисертанката достига до своите заключения, които са свързани с реализиране на пълноценен обучителен процес. За целта е нужно използване на модерни методи на работа, които са стъпили върху класическата основа.

IV. Обект, предмет, цел, задачи и хипотеза на изследването

Обект на изследването е стремежът да се покаже по какъв начин еволюцията на инструмента се обуславя от музикалните епохи и как тя, на свой ред, повлиява на съответните арфови школи.

Предмет на настоящия труд е изследването на арфовите школи по един нов и съвременен начин, съществено отличаващ се от досегашните проучвания.

Целта е обобщаване на насоките и целите на водещите арфови школи. При анализа на инструменталните школи характерно е диференцирането по отношение на: техниката, звукоизвличането и интерпретацията. Затова Кохар Андонян казва: *„В настоящия труд водещ елемент ще бъде сравняването и обобщаването на резултатите при овладяването на тези елементи“*. Това предопределя и **задачите** на изследването и според авторката те са: 1. *Разглеждане и представяне на еволюцията на инструмента – от древните цивилизации до наши дни. Изказване на лична хипотеза, отнасяща се до важни периоди, за които разполагаме с оскъдна информация, в частност – ранното Средновековие. Кристализиране на триъгълната форма на инструмента;* 2. *Запознаване със спецификата на самия инструмент. Промени, свързани с различните музикални стилове и епохи;* 3. *Анализиране на специфичния характер на водещите арфови школи и начините, по които те биха достигнали до подобен, ако не напълно еднакъв, критерий;* 4. *Провеждане на анкета с водещи преподаватели и изпълнители в световен аспект, членове на жури на най-престижните интернационални конкурси за арфа;* 5. *Анализ и обобщение на проведената анкета.*

Според мен, целите и задачите на докторантката в изследването са най-вече в анализиране на специфичния характер на водещите арфови школи и начините за тяхното реализиране в съвременните условия на обучение. Това е принос на Кохар Андонян.

Интересна е и личната **хипотеза** на дисертантката за утвърждаване на окончателната триъгълна форма на арфата през ранното Средновековие.

V. Структура на изследването

Текстът съдържа: **УВОД**; **I. Глава. ВЪЗНИКВАНЕ НА АРФАТА. ИНСТРУМЕНТЪТ В РАЗЛИЧНИТЕ КУЛТУРИ И ЦИВИЛИЗАЦИИ** – 1.1. Праистория. Хронология при възникването на инструмента в различните цивилизации, 1.2. Класификации при развите се сродни форми на инструмента, 1.3. Поява на арфата в Близкия изток, 1.4. Африка, 1.5. Азия, 1.6. Америка; **II. Глава. ПОЯВАТА НА АРФАТА В РАЗЛИЧНИТЕ ЧАСТИ НА ЕВРОПА** – 2.1. Антична Гърция, 2.2. Рим – ранно християнство, 2.3. Северна Европа; **III. Глава. ЕВОЛЮЦИЯ НА АРФАТА, СЪОТВЕТСТВАЩА НА РАЗВИТИЕТО В РАЗЛИЧНИТЕ МУЗИКАЛНИ СТИЛОВЕ** – 3.1. Ранно средновековие, 3.2. Барок. Арфа Допия. Уелс, 3.3. Класицизъм. Бавария. Арфа с една степен на престройване, 3.4. Романтизъм. Себастиан Ерар. Известни конструктори на арфи, 3.5. Импресионизъм на педалите; **IV. Глава. СЪВРЕМЕННА МУЗИКА, ОБЩ ПОГЛЕД ВЪРХУ ПОЛЗВАНЕТО НА ИНСТРУМЕНТА** – 4.1. Съвременна музика, 4.2. Традиционална музика, 4.3. Джаз. Алтернативни форми, 4.4. Структурни подобрения на инструмента; **V. Глава. АРФОВИ ШКОЛИ** – 5.1. Известни начини на изпълнение при старинните арфи, 5.2. Създаване на репертоар. Известни изпълнители. Последователи, 5.3. Съвременни школи; **VI. Глава. АНКЕТИ, АНАЛИЗ, ИЗВОДИ** – 6.1. Анкета 1, 6.2. Анкета 2, 6.3. Анализ, изводи; **ЗАКЛЮЧЕНИЕ; ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД и БИБЛИОГРАФИЯ. Общо 275 стандартни страници** отговарящи на изискванията.

В **уводът** Кохар Андонян добре излага мотивите за избор на темата и нейната актуалност. Правилно са формулирани предмета и обекта на изследването. Коректно са поставени основните цели, задачи и принципи на работа в изследването съпоставяйки ги с възможностите на сценичното изпълнение и преподавателската дейност. Така дицертационният труд е разгърнат изцяло в теоретичен план с практико-приложна насоченост.

Методите при провеждане на изследването отговарят на поставените цели, като логиката на хипотезата е демонстрирана по пътя на дедукцията.

I. глава. ВЪЗНИКВАНЕ НА АРФАТА. ИНСТРУМЕНТЪТ В РАЗЛИЧНИТЕ КУЛТУРИ И ЦИВИЛИЗАЦИИ е посветена на „възникването и развитието на арфата в древните цивилизации. Прави се класификация при развитите се сродни форми. Проследява се хронологично развитието на инструмента в различните цивилизации. Прегледът на възникването и развитието на арфата в древните цивилизации спомага и за разбирането на нейния характер, на нейните възможности, които се явят предпоставки за функцията ѝ“.

В тази първа глава е направена хронология с лъкообразна, ъглова арфа, триъгълна арфа. Отделено е място за възникването на инструмента в различните цивилизации. Правят впечатление не само познанията на докторантката по отношение на разглежданата материя, но е очертана и експозиционно-репризна форма на изложение, с разработка, включваща – историческото възникване на арфата и нейната същностна страна като музикален инструмент. Редно е да се каже, че прави впечатление чудесното вътрешно структуриране с прецизно обособяване не само на познанията по отношение на разглежданата материя, но и задълбоченото поли линеарно, аналитично мислене.

Като принос бих отчел и задълбоченото селектиране на снимковите примери.

Във II. глава. ПОЯВАТА НА АРФАТА В РАЗЛИЧНИТЕ ЧАСТИ НА ЕВРОПА се проследява появата на инструмента в различните части на Европа и развиващото се влияние между навлизащите културни елементи и взаимодействието между северната и южна част на континента.

И в тази глава илюстрациите са подбрани и подредени систематично и показват нагледно еволюцията на арфата. Анализирана е също ролята на музиката, призната като неотменна съставна част от нравственото възпитание на човека. Принос е анализиране становищата на известни музиканти, включвайки Древна Гърция, Рим, ранното християнство, страните от Северна Европа и т.н. Като принос бих изтъкнал и направените изводи които са в основата на хипотезата на дисертацията. Според дисертанката това е „окончателното установяване на триъгълната форма на инструмента, довеждаща до асоциациите в днешно време. Тя съчетава в себе си императивите за

конструктивна стабилност на инструмента и за оптимизиране на резонаторната кутия и звуковия обем“.

В III. Глава. ЕВОЛЮЦИЯ НА АРФАТА, СЪОТВЕТСТВАЩА НА РАЗВИТИЕТО В РАЗЛИЧНИТЕ МУЗИКАЛНИ СТИЛОВЕ се разглежда еволюцията на арфата, съответстваща на развитието в различните музикални стилове. В тази глава е показано по какъв начин еволюцията на инструмента се обуславя от музикалните епохи и как тя повлиява на съответните арфови школи. Така систематично е достигнато до главния предмет на изследването – класическата педална арфа. Правилно докторантката е разгледала еволюцията на арфата в ранното Средновековието, Ренесанса, Романтизъма стигайки до Импресионизъма.

Оценявам положително анализите на статиите от Изабел Бардие–Фронти, Шарлот Деноел, Инес Вилела, както и застъпените нови проучвания на Карл Нордернфалк, Лоранс Нес, Фелис Лифшиц. Те представят в нова светлина процесът на приемственост.

Не са пропуснати трудовете на Алонсо Мудара, Хуан Бермудо, Антонио Мартинес де Торес, Луис Запата и т.н. Особен интерес е интервюто на Кохар Андониан с Гуинет Уентинк. То обобщава възделенията на един професионален музикант и педагог относно анализите в тази глава.

Спорад мен, третата глава представлява широка „батална“ панорама включваща поредици от групирани по определени признаци и отразяващи всички възможни характерни, значими и атрактивни прояви, изяви, процеси, решения и действия в сферата на арфовата музика, което отчитам също като принос.

IV. Глава. СЪВРЕМЕННА МУЗИКА, ОБЩ ПОГЛЕД ВЪРХУ ПОЛЗВАНЕТО НА ИНСТРУМЕНТА е посветена на еволюцията в отношението както на композиторите, така и на изпълнителите към арфата и някои емблематични произведения на водещи фигури.

Тази глава смятам за полезна защото дисертантката ни среща с прочути арфисти, като Алфонс Хаселманс, Карлос Селседо и много други. Това още повече изтъква всеобхватността на арфата, която присъства не само в творбите

на Берио, Холигер, Штокхаузен, Андрей Букурешлиев и др., но навлиза осезателно и в традиционната музика. Трябва да се подчертае, че Кохар Андонян е застъпила, както съвременна и традиционна музика, така е отделено място за джаза и алтернативните форми, което оценявам като особено полезно.

V. Глава. АРФОВИ ШКОЛИ разглежда зараждащите се арфови школи, като резултат на усъвършенстването на инструмента. Арфовите школи са непосредствено зависими от еволюцията и структурните промени на инструмента както и от промяната на музикалните стилови и създаващият се репертоар.

И в тази глава са проследени известни начини на изпълнение при старинните арфи, съвременни школи във Франция, Англия, Италия, Белгия, Германия, Австрия, Испания, Русия, Швейцария. Не са пропуснати арфовите школи в Америка и Япония. Всичко това показва добри познания и владение на материята. Смятам, че докторантката се е справила добре с поставената задача. Приемам формулировката за поэтапно развитие на арфовите школи като адекватна на фона на историческото време. От научно-изследователска гледна точка това може да се интерпретира и като трансфер на информация; регионално позициониране, а музикалната култура – като психологическа даденост.

В VI. Глава. АНКЕТИ, АНАЛИЗ, ИЗВОДИ се определят критериите на арфовото изпълнителско изкуство през XXI век.

В тази глава докторантката систематизира, анализира и прави изводи за международни конкурси, които имат огромна роля в музикалното и професионално израстване на младите музиканти. Правилно е отбелязана и педагогическата роля на конкурсите. Авторитетът на международните участия расте, а това според докторантката е предпоставка за „любов към музиката, и към този така привлекателен и сложен инструмент като арфата“.

В тази четвърта глава, за мен са изведени значими закономерности и в същото време предствлява същностната страна на тематичната разработка.

В заключението правилно са отчетени поставените цели и задачи. С други думи, дисертацията има приносен характер и отговаря на изискванията за реабилитационен труд.

Библиографията е правилно подредена и също отговаря на изискванията за научно изследване.

VI. *Методология и методика на изследването*

Кохар Андонян си е поставила една нелека задача – да разгледа и дефинира водещи арфови школи, съпътстващи еволюцията на инструмента арфа и да даде обща насока в съвременното изпълнителско майсторство. Прави впечатление нейният, в някои отношения, нетрадиционен подход но това в никакъв случай не омаловажава достойнствата на защитаваната теза. Напротив, това според мен е едно от достойнствата на тази докторска дисертация и с това свое начинание Кохар Андонян се е справила добре.

VII. *Преценка за степента на приносите*

Дисертационният труд е насочен към редица научни въпроси, на които Кохар Андонян е отговорила добре. Впечатление прави формулировката на приносите от които аз бих изтъкнал – *„Подробен анализ на съвременните арфови школи през XX и XXI век с педагогически аспекти“* и *„Извод за общите цели и задачи на съвременните арфови школи в педагогически и изпълнителски аспект“*.

VIII. *Лични впечатления, критични бележки и препоръки*

Моите лични впечатления за Кохар Андонян са отлични. Познавам я от години и следя нейното творческо развитие като изпълнител и педагог. Поздравявам я за тази прекрасна изследователска работа и ѝ желая успех в бъдещата и дейност.

Моята препоръка към докторантката е в бъдещата си творческа работа, да не разширява прекалено историографията, а да се концентрира в по-точното дефиниране и изясняване на понятията.

Въз основа на казаното до тук давам положителна оценка на дисертацията, която има подчертано авторско отношение, висока професионална компетентност и напълно отговаря на ЗРАСРБ и Правилника за прилагането му. Предлагам на членовете на "Научното жури" да подкрепят със своя положителен вот кандидатурата на Кохар Андонян за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР“ по научното направление Музикално и танцово изкуство.

26.02.2017 г.
гр. София

/ проф. д-р П. Панайотов /